

УДК 316.036

О.О. КРИВОШЕЄВА

ЕЛЕКТРОННА КУЛЬТУРА – НОВИЙ ФЕНОМЕН САМООСВІТИ ОСОБИСТОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕПОХИ

Кривошеєва Олена Олексіївна – студентка 5 курсу кафедри соціології Дніпродзержинського державного технічного університету

У статті розглядається новий феномен сучасності – електронна культура, визначаються головні її форми та риси. Досліджується роль Інтернету як головної інформаційно – комунікаційної технології в процесі самоосвіти особистості.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, електронна культура, Інтернет, соціальні мережі, самоосвіта.

В статье рассматривается новый феномен современности – электронная культура, определяются главные её формы и характеристики. Исследуется роль Интернета как главной информационно-коммуникационной технологии в процессе самообразования личности.

Ключевые слова: информационное общество, информационно – коммуникационные технологии, электронная культура, Интернет, социальные сети, самообразование.

A new phenomenon of the present days – electronic culture is considered in this article, its principal forms and characteristics are defined. The Internet role is researched as principal information – communication technology in the course of personality self-education.

Keywords: informative society, informatively are communication technologies, e-culture, Internet, social networks, self-education.

© О.О. Кривошеєва, 2012

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття у наше життя активно входять новітні інформаційно-комунікаційні технології. Відбувається зміна засобів і характеру праці, зростає роль інформації й знання на всіх рівнях і сферах суспільного життя. Це пов'язано з тим, що людство входить у нову епоху свого розвитку – період побудови інформаційного суспільства, в умовах якого найважливішим продуктом життєдіяльності є інформація, її виробництво, поширення, використання. Це обумовило величезний інтерес до проблем інформатизації, інформаційно-комунікаційних технологій, питань впливу інформатизації на соціокультурні процеси, адаптацію й розвиток особистості в якісно новому середовищі.

Тому головним пріоритетом сучасності стає самоосвіта, оскільки саме їй належить провідна роль у самоствердженні, самореалізації і самовдосконаленні особистості, яка обумовлена суспільною та особистісною необхідністю та зростанням її ролі в умовах сучасного інформаційного суспільства [1, с. 87 – 94]. Актуалізація проблем освіти, викликана процесами суспільного розвитку і зміною освітніх парадигм, призвела до необхідності принципово іншого підходу до самоосвіти та розгляду її як соціального феномена, що набирає все більшого значення як для суспільства в цілому, так і для особистості та окремих соціальних груп [2, с. 312 – 314]. Актуалізація особистісного моменту в освіті, перенесення акценту на самоосвітню діяльність вбачається в тому, що особистість самостійно формує, «створює» себе, використовуючи самоосвіту як інструмент самореалізації, самоактуалізації, самовдосконалення. Тому в умовах сучасності самоосвіта особистості стала соціокультурною проб-

лемою. Від її оптимального вирішення залежать соціальна мобільність і загальна культура особистості, перспективи розвитку суспільства та його соціальних інститутів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальні проблеми інформатизації суспільства, аналіз тенденцій і особливостей його розвитку, дослідження сфери електронної взаємодії в різні роки стали предметом дослідження З.Баумана, Д.Белла, М.Кастельса, А.Тофлера, Ю.Хабермаса, Н.Лумана, Е.Масуди. Серед вітчизняних авторів, що працюють в парадигмі інформаційного суспільства, слід виділити В.Ф.Ануріна, А.В.Бузгаліна, В.Н.Іванова, В.Л.Іноземцева, В.Г.Кінелева, А.І.Ракітова, І.В.Соколову. В роботах цих авторів сучасний соціум представлений як світ комунікацій, в якому нові інформаційні засоби стають одним з найважливіших інструментів орієнтації людини в світі.

Дослідженням Інтернет як глобальної інформаційно-комунікаційної мережі присвячені роботи М.Кастельса, А.Д.Іваннікова, А.Н.Тіхоної, А.В.Чугуної. Багатоаспектність використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та самоосвіті знайшли віддзеркалення в працях А.А.Андрєєва, Л.П.Давидової, Є.В.Кайміна, І.Г.Захарової, О.О.Золотарьова, К.К.Коліна, С.Л.Лобачева та інших.

Значущість самоосвіти особистості в інформаційному суспільстві підкреслена у працях таких науковців, як П.Г.Пшебильський, М.Бондаренко, С.Єлканов, М.Заборщикова, О.Малихін, М.Рогозіна, Н.Сидорчук, Н.Терещенко, Л.Шапошнікова, В.Шпак, Г.Зборовський, О.Шукліна та інші.

Відаючи належне науковій і практичній значущості робіт представлених авторів, необхідно відзначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі, на нашу думку, відсутній вичерпний аналіз самоосвітньої діяльності особистості засобами нових інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета дослідження. Виявлення особливостей здійснення самоосвіти особистості в контексті електронної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна інформаційна епоха сьогодні знаходиться в стадії становлення та виявляється в нових формах і феноменах. Одним із них можна назвати формування нової, якої раніше не існувало в світі, – електронної культури. До феноменів електронної культури ми відносимо: нові форми сучасної комунікації: Інтернет, електронне листування, чати, блоги, форуми, сайти; комп'ютерні ігри; електронні ЗМІ (онлайн – журнали, газети); дистанційну (електронну) освіту; анімацію, кіно, музичні кліпи, створені за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій; електронні енциклопедії; СМС-спілкування тощо [3].

Таким чином, електронна культура являє собою сукупність результатів творчості і комунікації людей в умовах впровадження інновацій, інформатизації, що характеризуються віртуальною формою вираження, дистанційною технологією та створенням єдиного інформаційного простору. Формування та впровадження електронної культури викликає значні зміни в житті суспільства, в системі цінностей і формах взаємодії людей. Електронна культура починає впливати на ціннісні орієнтації особистості, її розвиток, самореалізацію, освіту та самоосвіту [3].

Але разом з тим електронна культура має свої недоліки, серед яких найголовнішими є: заміна реального життя віртуальним; мозаїчність отриманої інформації і знання; орієнтація на репродуціювання замість творчості; важкодоступність знаходження інформації; неточність матеріалу; велика кількість реклами, що призводить до «інформаційного шуму», тощо. Саме тому Інтернет називають «країною хаосу», що схожа на бібліотеку після землетрусу з розкиданими всюди книгами і де лише інколи зустрічаються фрагменти систематизації [4].

Але разом з тим, в сучасних умовах майже у всіх сферах життя, в будь-якій галузі науки відбувається швидке освоєння нових знань, наукової інформації. Нова інформаційна цивілізація з необхідністю затребує особистість, яка здатна до самоосвіти, сприймає освіту як інструментальну, а не термінальну цінність та ставить перед соціальним інститутом освіти завдання підготувати і сформувати особистість з потребою і здатністю до постійної самоосвіти. Актуалізація особистісного початку в освітній діяльності, перенесення акценту на самоосвіту людини – це вимога теперішнього часу, сучасного інформаційного суспільства. Суть його в тому, як пишуть Г.Е. Зборовський та О.А. Шукліна, щоб особистість самостійно формувала себе та самостійно здобувала нові знання, використовуючи інституціональні форми освіти як інструмент самоактуалізації, самовиховання, самореалізації та адаптації.

Тому необхідне усвідомлення особистістю особливої ролі самоосвіти, яка стає системоутворюючим фактором освітнього простору [5, с. 78 – 87].

Виникнення та функціонування електронної культури надає більше можливості для самоосвітньої діяльності особистості [6, с. 276 – 283]. Вхідження в певну соціальну зону, зокрема в зону сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, і долучення до мережі Інтернет розширює поле самореалізації, самовдосконалення та виступає інструментом для адаптації особистості до нових сучасних умов. Кількість користувачів Інтернету в Україні неухильно зростає. Так, ще в 2002 році нараховувалося 4,3% користувачів мережі Інтернет, а вже в 2010 цей показник склав – 30,3% [7, с. 43]. Це свідчить про те, що Інтернет стає повсякденною практикою соціального буття та головною ІКТ в сучасному суспільстві та в здійсненні самоосвіти зокрема. Неважко помітити, що відбулися значні й якісні зміни у використанні Інтернет-мережі. Підвищується загальна активність перебування в мережі, урізноманітнюються інтереси користувачів, а також форми та цілі використання Інтернету. Потенційно в новітніх інформаційно-комунікаційних технологіях закладені ресурси, які розширюють способи та засоби здійснення самоосвіти особистості. Разом з тим велике значення для особистості має все ж таки розважальний характер, тому Інтернет – це не лише засіб самоосвіти, але й спосіб проведення дозвілля та вільного часу [8].

У цьому зв'язку зазначимо, що самоосвіта – це вид вільної діяльності, якою особистість може займатися, перш за все, у свій вільний час. Тому доцільним є дослідження саме дозвілєвої сфери, яка останнім часом знаходиться в постійному процесі трансформації. Ця трансформація вказує на те, що мережа Інтернет швидкими темпами, доволі динамічно стає чи не головним видом дозвілєвої діяльності особистості. Тому звісно доцільно розглядати самоосвіту саме через Інтернет-мережу, популярність якої зростає блискавично, оскільки вона виконує функцію незамінного оперативного джерела інформації. Як бачимо, відбувається активне перенесення дозвілєвих практик молоді в Інтернет-мережу.

Дані соціологічного дослідження на тему: «Роль самоосвіти в інформаційному суспільстві», яке проводилось автором статті в Дніпродзержинському державному технічному університеті в квітні 2012 року (n=480) вказують на те, що респонденти мають широке коло причин використання Інтернет-мережі. Зокрема, вони використовують Інтернет для самоосвіти та саморозвитку: шукають інформацію необхідну для навчання чи роботи – 90%; займаються пошуком інформації на теми, що їх цікавлять, – 64,2% (кулінарія, автомобілі, спорт, тощо); знайомляться з останніми новинами та поточною інформацією – 33,3%; знаходять, читають/переписують у свою електронну бібліотеку художні книги та читають у мережі газети й журнали – 15,1% та 10,8% відповідно. Також Інтернет активно використовується для комунікаційної діяльності особистостей: спілкуються у соціальних мережах 80,3%; приймають і відправляють повідо-

млення електронною поштою – 35% та знайомляться на сайтах знайомств – 2,5%. Важливою метою використання Інтернету є також розваги: слухають музику, дивляться фільми – 84,2% респондентів; грають у комп'ютерні ігри – 27,5%. 12,5% респондентів приділяють увагу Інтернету як комерційній сфері, тобто роблять покупки та замовляють послуги та 9,2% не мають певної мети використання Інтернету, просто «блукують» у мережі. Тобто, бачимо, що роль Інтернету в процесі самоосвіти є доволі суттєвою, але разом з тим у Інтернет залишається полем розваг для сучасної особистості.

Виходячи із сутності самоосвіти, варто наголосити на тому, що саме в інформаційному суспільстві соціальні мережі є одним з її інструментів. З погляду Г.О. Нестеренко та О.В. Тишкової, соціальні мережі – це соціальна структура, яка утворена індивідами або організаціями [9]. У сучасних умовах соціальна мережа відображає різноманітні зв'язки між ними через соціальні взаємовідносини, метою яких є передача знань за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [10].

Онлайнових соціальних мереж, які нині користуються увагою широкого кола осіб, – безмежна кількість. Сучасна людина вже навіть не може уявити своє життя без залучення себе до певної соціальної мережі, яка сприяє не тільки проведенню вільного часу, спілкуванню з друзями, а й інтелектуальному збагаченню та розвитку особистості. Зазначимо, що за даними проведеного нами дослідження, в соціальних мережах зареєстровано 96% респондентів.

Загалом соціальні мережі можна умовно поділити на 3 групи: мережі загальної тематики, спеціалізовані та ділові [11]. Соціальні мережі загальної тематики (такі, як «MySpace», «Facebook», «Вконтакте», «Однокласники» тощо) дозволяють користувачам підтримувати та налагоджувати вже існуючі контакти і знаходити нових знайомих. Функціональні можливості цих мереж майже однакові: можливість знайти друзів, ігрове забезпечення, новини друзів, фото-, відеоголошення про різні заходи, а також групи, які об'єднують між собою спільних за інтересами осіб. Такі соціальні мережі в плані самоосвіти дають користувачам можливість доступу до інформації, яка задовольняє їхні власні інтереси.

Зазначимо, що серед основних соціальних мереж загальної тематики, якими користуються наші респонденти, найпопулярнішими є: «Вконтакте» - 82,5%, «Майл.ру» - 52,5%, «Facebook» - 46,7%, «Однокласники» - 25%, «Твітер» 16,7% тощо.

Окремо в контексті саме самоосвітньої діяльності зауважимо про «Facebook» та «Вконтакте», які включають у себе перелік майже аналогічних груп, які об'єднують людей за науковими інтересами та безліч різних груп, які відображають як професійні інтереси, так і хобі та дозволяють. Дані сторінки сприяють отриманню інформації стосовно наукових відкриттів, дають змогу залишати свої коментарі та бути активним учасником групи, що сприяє інтелектуальному розвитку особистості.

Серед спеціалізованих мереж: Last.Fm – музична соціальна мережа, яка об'єднує за принципом

музичних уподобань, Geni – сімейна соціальна мережа, об'єднує людей на основі родинних зв'язків та багато інших. Але в ракурсі самоосвітньої діяльності варто наголосити на вузькоспеціалізованих мережах, які зосереджуються на певних галузях: наука, мистецтво, спорт, автомобілі тощо.

Окрім мереж загальної тематики і спеціалізованих, існують так звані ділові, що більш відповідають рівню організації сприяючи професійному розвитку та побудові кар'єри особистості. Серед основних таких мереж варто зазначити – МойКруг, Плахо. Основне їх призначення – пошук робочої сили з боку роботодавців та відповідно пошук роботи громадянами. Велике значення мають корпоративні соціальні мережі, які сприяють доступу до інформації, публікації текстів, мультимедійних матеріалів, які необхідні для спільної роботи. Переваги таких мереж ще й в можливості обговорення різноманітних питань. Форуми, блоги, коментарі, відгуки тощо сприяють швидкому обміну інформацією між працівниками компанії та допомагають в отриманні певних знань, які необхідні для виконання функціональних обов'язків [12].

Згідно з результатами нашого дослідження респонденти використовують соціальні мережі здебільшого для спілкування – 78,3%; скачування та прослуховування музики – 45%; отримання нової інформації, з тем, що цікавлять, – 38,3% та перегляду відеофільмів, телепередач – 32,7%. Тобто бачимо, що поряд з особистими потребами в розвагах та спілкуванні, соціальні мережі доволі розповсюджено використовуються для самоосвітньої діяльності.

Загалом говорячи про соціальні мережі як інструмент навчання та виховання можна зробити висновок, що дійсно такі мережі слід вважати одним із засобів самоосвіти:

1. На рівні особистості на користь цього свідчать такі аргументи: здобуття нових знань не відвідуючи занять у школі, інституті, курсах; відсутність документа після проходження навчального процесу; доступ до інформації (книги, аудіо, відео, фото, журнали, газети тощо), яка цікавить особистість у різних напрямках; обізнаність у світі наукових подій та відкриттів; обговорення питань науки і не тільки; повна демократизація у виборі оновлення знань (за власними інтересами, а не за розробленими програмами).

2. На рівні організації – це можливість безперервно навчатися та збагачуватись знаннями без відриву від робочого місця; обговорення питань, що стосуються виконання функціональних обов'язків і не тільки; швидкий обмін інформацією між членами організації, що є учасниками соціальних мереж; професійний розвиток, розвиток кар'єри.

3. На рівні держави соціальні мережі, будучи використаними як інструмент самоосвіти, дають можливість економити кошти на підвищення кваліфікації та перепідготовку трудових ресурсів, а також на окремі стадії і різновиди їх профорієнтації. Крім того, в розвитку індивідів вони сприяють реалізації принципу «освіти впродовж життя» і принципу безперервності [9].

Це свідчить про те, що суспільство вже є не лише інформаційним, але і мережним. Робота з інформаційними мережами стала невід'ємною частиною нашого життя. Вони є продуктом творчої діяльності особистості, в результаті якої якісно змінюються не лише процеси і системи, а й сама особистість: вона стає більш продуктивною, конкурентоспроможною, кваліфікованою. Тобто, ми бачимо, що соціальні мережі зайняли власну нішу в суспільних відносинах. Аналіз можливостей застосування сучасних мереж у процесі навчання, в першу чергу, виводить нас на площину самоосвіти, як очевидного для цього поля.

Найбільш популярними ресурсами Інтернету є пошукові (70%) й комунікативні (65%) сайти, що підтверджує тенденцію використовувати Інтернет як джерело інформації і як засіб взаємодії й комунікації. Високий рівень використання мережі для інформаційно-пошукових і комунікативних цілей говорить про те, що до українських користувачів приходить розуміння важливості інформації як самого кошового товару в сучасному світі, що є основою самоосвітньої діяльності. Але разом з тим, кількість респондентів, які користується Інтерне-

том заради розваг, теж є доволі суттєвою – 46,7%. Це підтверджує те, що Інтернет поступово стає головною середовищем дозвілєвої діяльності особистості.

Висновки. Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології відкрили користувачам новий «життєвий світ». В цьому світі виникли свої власні закони, свободи й права, свій сленг, свій автор й споживач, свої форми вираження. В ньому велике значення займає гра, розваги, він приділяє велике значення візуалізації й звернений у значній мірі до чуттєвої сфери людини, він не має раніше існуючих моральних регуляторів, він представляє неіснуючу раніше свободу, форми для самоосвіти, самореалізації, саморозвитку.

Електронна культура, виникши в цих умовах, виявилася формою вираження й використання даних епохи досягнень: інновації створили сфери електронних ресурсів, «вірту», нового простору – часу, мови, форм спілкування. Хоча, на жаль, самоосвіта поки що не стала основою метою звернення особистості до електронної культури, так як остання все ж таки більше завантажена сферою дозвілля та розваг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шуклина Е. А. Самообразование как отрасль социологического знания / Е. А. Шуклина // Социс. – 1999. - №4. – С. 87 – 94
2. Курс лекций по социологии образования: Учеб. пособие для вузов / [Л.А. Белова, М.В. Бирюкова, Т.А. Удовичкая и др.]; Под общ. ред. В.И. Астаховой; Нар. укр. акад. - Х.: Изд-во НУА, 2003. - 423 с.
3. Баева Л.В. Информационная эпоха: метаморфозы классических ценностей / Л.В. Баева. – Астрахань: Издательский дом «Астраханский университет», 2008. – Режим доступа: <http://www.elib.aintell.info/w2/13.pdf>
4. Кузнецов М.М. Виртуальная реальность – техногенный артефакт или сетевой феномен? – Режим доступа: <http://www.synergetic.ru/philosophy/index.php?article=virtual>
5. Зборовский Г. Е. Самообразование как социологическая проблема / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина // Социологическое исследование. – 1997. - №10. – С. 78 – 87.
6. Бойко Н.Л. Долучення до Інтернет-мережі як фактор розширення індивідуальних можливостей адаптації / Н.Л. Бойко // Українське суспільство 1992 – 2009. Динаміка соціальних змін; за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2009 – 560 с.
7. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К.: НІСД. – 2010. – 64 с.
8. Злобіна О. Дозвілля молоді України та Росії активно переноситься в Інтернет-мережу (за результатами спеціального опитування молоді, проведене центром «Демократичні ініціативи» у 2010 р.) Електронний ресурс: <http://dif.org.ua/ua/analit/rkfej>
9. Нестеренко Г.О. Сучасні соціальні мережі як інструмент неформальної освіти / Г.О. Нестеренко, О.В. Тишкова // «Гілея: науковий вісник»: 36. наук. праць. - К., 2011. Випуск 49 (7) - Режим доступу: <http://www.gileya.org.ua/index.php?ng=library&cont=long&id=66>
10. Творун О.В. Методика розвитку самоосвіти студента шляхом використання соціальних мереж / О.В. Творун // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2011. - №1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ped-nauk/2011_1/361.pdf
11. Соціальні мережі в Інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forum.forua.org/index.php?topic=103.0>
12. Сошкина И. Использование социальных сетей в практике корпоративного управления [Электронный ресурс] / И. Сошкина. – Режим доступа: http://rqlab.co/publications/pages/id_91